

Творче мислення старшокласників в умовах екстремальності та інформаційної невизначеності

Відомо, що життя людини можна розглядати як неперервний процес розв'язування задач. Причому нерідко їх доводиться вирішувати за умов інформаційної невизначеності та шаленого екстриму. Творче мислення, будучи процесом розв'язування задач, спрямоване на розробку нових ідей, задумів, технологій, вирішення різного роду нових проблем. При цьому творче мислення є інструментом структурно-функціонального аналізу інформації, побудови шуканих конструкцій. А отже, особливої актуальності набуває необхідність стимулювання творчого мислення шляхом реалізації нових методів навчання та конструювання відповідного освітнього середовища, що формуватиме здатність розробляти нестандартні ідеї, розв'язувати актуальні задачі, за необхідності приймати рішення в процесі колективної роботи.

В процесі навчання в школі учні мають набути здатність конструювання адекватної, цілісної картини світу, належний творчий інструментарій для вирішення творчих задач у процесі системного мислення.

Слід зазначити, що колективне творче мислення передбачає побудову шуканого розв'язку актуальної задачі, конструкції, при колективному вирішенні задачі, завдяки чому досягається спільна мета для всіх учасників колективної роботи. При цьому учасники колективної мисленнєвої роботи спільно вибудовують вміння приймати ефективні рішення під час взаємної співпраці. З цією метою вони мають: опанувати функції: генератора ідей, скептика, резонатора та ін.; долати конфлікти, доходити узгодженості колективних дій; вчитись у процесі прийняття рішень конструктивно взаємодіяти, координувати, узгоджувати спільні дії на фоні певних неспівпадінь інтересів, прагнень узгодження дій. З цією метою слід домовитись про систему координат, якої б дотримувались всі учасники колективного вирішення проблеми при врахуванні впливу інтересів, потреб, сумнівів кожного з учасників. При цьому варто враховувати, що процес розв'язування задачі характеризується функціонуванням ряду чинників, пов'язаних з величиною обсягу прогностично необхідної інформації, наявністю часових, раптових та ін. заборон і обмежень. Слід також зазначити, що колективне мислення сприяє скороченню часу вирішення задачі, засвоєнню учасниками групи навичок колективного вирішення задачі на кожному з етапів її реалізації: вивчення умов задачі, побудова задуму, його перевірка і матеріалізація.

Так, участь старшокласників у позакласній і позашкільній роботі допомагає їм вчитись адаптації до різного роду проблем та розкривати приховані потенційні ресурси. Заради цього учні нерідко прагнуть обрати таку сферу творчої діяльності, в якій у максимальній мірі можуть реалізуватись і розвиватись когнітивна сфера їх особистості: інтереси, мотиви, знання, вміння, навички, в процесі занять в гуртках, об'єднаннях за інтересами, Малій академії наук та ін.

На гурткових заняттях школярі вирішують різного роду задачі. Причому ці задачі можна поділити на дві основні групи. Задачі першого рівня складності

гуртківці вирішують в перші роки занять у гуртку. В процесі цієї роботи школярі засвоюють актуальні знання, вміння, навички, розв'язуючи завдання, так би мовити, тренувального характеру. На заняттях гуртків третього року навчання (особливо конструкторських, винахідницьких) розробляються конструкції, що характеризуються об'єктивною новизною і суспільно корисною значущістю. Тому часто творчі роботи юних науковців і техніків відзначаються авторськими свідоцтвами про винахід. А отже, підлітки і особливо старшокласники прагнуть займатись такого роду творчою діяльністю, яка була б справді корисною для суспільства, в процесі якої вони могли б не лише самореалізуватись, а перевірити себе на придатність до тієї чи іншої професії.

Розв'язування задач другого типу сприяє розвитку у школярів справді творчого мислення. Адже при їх вирішенні школярі проходять через усі етапи творчого процесу: від помічення (усвідомлення) суперечності і формулювання відповідної умови задачі до розробки задуму її розв'язання та матеріалізації задуму. Проходження цих етапів є характерним і для дорослих конструкторів та винахідників у їх професійній діяльності. Однак для професійних винахідників основним критерієм творчості є створення такої конструкції, яка характеризується об'єктивною новизною, тоді як для школярів, у процесі їх навчання творчості, достатнім може бути пошук суб'єктивної новизни.

Отже, можна стверджувати про можливість навчання школярів творчості саме шляхом залучення їх до розробки задумів вирішення творчих задач, що характеризуються суб'єктивною новизною. Адже скрутні ситуації нерідко спонтанно виникають у процесі життя людей. І їх вирішення, з одного боку, є важливим для виживання, а з іншого боку, моделює процес творчого мислення.

При вивченні початкових умов задачі задіюється весь творчий потенціал учня. При цьому школяр ніби переформулює початкові умови задачі на свою мову, заповнюючи весь інформаційний вакуум, наявний у варіанті початкових умов задачі, за рахунок тих інформаційних структур, що складають основу мотиваційної та інтелектуальної сфер особистості школяра. А оскільки інтелектуальний і мотиваційний потенціал у всіх людей різний, то і розуміння сприйманої інформації, і сформульовані шукані умови задачі (на базі вихідних умов) будуть щодо різних людей різними.

Висновки. Вміння адекватно переформулювати початкові умови задачі в шукані її вимоги, включення інформаційних структур у нові системи їх зв'язків забезпечує творчу реконструкцію основних структурних компонентів завдання, розвиток самостійності творчого мислення. Адже на етапі помічення проблеми має місце структурно-функціональний аналіз фактів, які можуть містити певну суперечність, обґрунтування чи спростування тих чи інших виокремлених характеристик певних явищ, можливість сформулювати гіпотези щодо структурно-функціональних особливостей розглядуваного явища чи предмета у їх найширшому спектрі розуміння.